

HACIHAMZA SİNAN PAŞA VAKFIYESİ

(917/1511)

Ali Rıza AYAR*
Hüseyin GÜNEŞ**
Recep Orhan ÖZEL***

Öz

Tarihimizde sosyal, kültürel, iktisadi, ekonomik hayata damgasını vurmuş olan vakıf müessesesi günümüzde de hala önemli bir sivil toplum kuruluşu olarak görev icra etmektedir. Vakıfların senedi/sözleşmesi diyebileceğimiz vakfiyeler de bu müessesenin sürekliliğine önemli bir katkı yapmıştır. Vakfiyeler vasıtası ile vakıf müesseseleri hukuki bir özellik kazanmış, vakıf hizmetleri; rastgele sürdürülen bir hizmet olmaktan, vakfedenin dahi müdahalesinden arındırılmıştır. Hizmetin, sistemli, kurallı ve sürekli olmasına imkan sağlamıştır.

Çalışmamızın konusu olan Sinan Paşa Vakfı da yüzlerce yıl Hacıhamza denilen yerleşim yerinde insanlara hizmet sunmuştur. 917/1511 tarihinde kurulan vakfın iki kopyası üzerinde çalışılmıştır. Vakfiyede o günün sosyal, kültürel ve ekonomik hayatına ışık tutacak önemli bilgiler mevcuttur. Vakfiyenin tahlili ve tercümesi yapılmış, iki nüshanın karşılaştırması sağlanmıştır. Çalışmamızın sonunda vakfiyenin tercümesi ve iki nüshanın metinleri verilmiştir.

Ayrıca 33 numaralı Amasya Şeriye Sicil Defteri'nde yer alan 1138/1726 tarihli bir belge çalışmamızda değerlendirilmiştir. Belgede, vakfiyedeki gelir-gider ve akarlarının durumunu gösteren önemli bilgiler bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, vakıf, vakfiye, Hacıhamza vakfı

Wakf Register of Sinan Pasha in Hacıhamza

Abstract

In our history, foundations have made their mark on social, cultural, economic life. Today, also it staffs as an important society organization. Wakf register is

* Yrd. Doç. Dr. Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, aliriza.ayar@amasya.edu.tr.

** Yrd. Doç. Dr. Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, huseyin.gunes@amasya.edu.tr

*** Yrd. Doç. Dr. Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, orhan.ozel@amasya.edu.tr.

the contract of the foundation. It has made a significant contribution to the sustainability of the foundation. Foundations have gained a legal status by foundation document. Services of the foundations have ceased being a random sustaining service. It has been bowdlerized from intervention of who found it. Wakf register has afforded that the service was systematic, regular and continuous.

Which is the subject of our study Sinan Paşa Foundation for hundreds of years has provided services to the people in the settlement called Hacıhamza. Two copies of foundation which has been founded in 917/1511 have been studied. Wakf register has important information which shed light on social, cultural and economic life of those days. It has been translated and analysed. Two copies have been compared. At the end of our study translation of this document and text of two copies have been given.

Also a document which located in number 33, Amasya Şeriye Sicil Book has evaluated in our study. In the document, important informations which are showing status of income-expenditure and flows are available.

Keywords: Ottoman, foundation, Wakf Register, Sinan Pasha.

Giriş

Vakıf, Türk tarihinin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatında önemli bir rol oynamış olan dini, hukuki ve sosyal bir müessesedir. Bir kişi mülkiyetine sahip olduğu menkul ve gayrimenkul mallardan bir kısmını veya onların tamamını, Allah'ın rızasını kazanmak niyetiyle, halkın her hangi bir ihtiyacını gidermek üzere dini, hayri ve sosyal bir gayeye ebedi olarak tahsis ederse, malını vakfetmiş, yani bir vakıf müessesesi kurmuş olur. Vakfı, ben ve öteki arasındaki etkileşim ve dayanışma ruhunu somutlaştıran bir müessese olarak değerlendirmek mümkündür. Bu davranışın arkasında her hangi bir mecburiyet veya zorlama değil, insanlığa karşı ferdi sorumluluk hissi, vicdani bir hizmet duygusu bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle iyilik, şefkat, yardımlaşma, dayanışma, başka bir insanı veya başka bir canlıyı maddi ve manevi açıdan huzura kavuşturma yolunda haz duyma ve benzeri kültür değerleri ve bu değerleri kendisine ilke edinmiş kişinin hür iradesi yatmaktadır.¹

¹ Bahaeddin Yediyıldız, "Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları Ya da Türk Hayrat Sistemi", *Osmanlı*, c. V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 17.

Vakıf kültüründe renk, dil, din, mezhep, makam, mevki, ayrımı gözetmeksizin hizmet sunulmaktadır. Atalarımızın daha da ileri giderek diğer canlıların hayatiyetini devam ettirebilmek için vakıf müesseseleri tesis ettiklerini görmekteyiz.

Osmanlı yönetim anlayışına göre devletin görevi, adaleti sağlamak, tebaanın can ve mal emniyetini temin etmek ve insanlara dilediği gibi inanma ve kendini geliştirme fırsatı vermektir. Bunların dışında kalan ve bir toplumun gelişmişlik ve refah düzeyini gösteren eğitim, kültür, sağlık ve sosyal hizmet faaliyetlerini gerçekleştirme görevi, sivil toplum kuruluşlarına bırakılmıştır.² Vakfiyeler, eski tarihlerdeki noter defteri mahiyetinde olan Şeriye Mahkemesi Sicilî'ne geçmekle kesinleşirdi. Kurulan müessesenin nasıl idare edileceği, ne türlü masraflar yapılacağı, müessesede kaç kişinin hangi şartlarda çalışacağı, bunlara ne kadar aylık verileceği, gelirlerin nerelerden temin edileceği, bu müesseseden kimlerin ne şekilde istifade edeceği gibi bir takım kayıtlar ve şartlar öne sürülerek vakfiyelerde detaylı bir şekilde yazılmıştır.³

Bir başka ifade ile vakfiye; vakfedilen maldan kimlerin yararlanacağını, gelirin tevzi usullerini, vakfın konusu ve gelirlerini ve benzeri hususları, vakfedenin irade beyanı olarak ihtiva eden ve mahkemece tasdik edilen yazılı belgedir. Vakfiyeler, bir çeşit vakıf tüzüğü mahiyetindedir. Buradaki en önemli kısım, vakıf tüzüğünün hükümleri demek olan vakfiyedeki şartlardır⁴.

Osmanlı döneminde bir vakıf üç aşamadan geçtikten sonra kuruluyordu. Önce kurulacak vakfın fikrî tasarımı yapılıyor, sonra seçilen amaçlar doğrultusunda "müessesat-ı hayriye" dediğimiz hizmet binaları inşa ettiriliyor ve hizmetin sürekliliğini sağlamak için gerekli olan gelir kaynakları belirleniyordu. Üçüncü aşamada hazırlanan vakfiye, mahkemenin onayına sunuluyordu. Mahkemelerce kurulması uygun bulunan vakıfların vakfiyeleri, mahkemede tutulan Şer'iye Kütük

² Nazif Öztürk, "Sosyal Siyaset Açısından Osmanlı Dönemi Vakıfları", *Osmanlı*, c. V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 34.

³ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1993, s. 576.

⁴ Ahmet Akgündüz, "Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri", *Türkler*, c. X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 831.

Defteri'ne istinsah ettiriliyor ve orijinal nüsha vakfı kuran kişiye iade ediliyordu.⁵

Vâkîfın koyduğu şartlara en zalim, en müstebit hükümdarlar bile dokunamazlar; vakfiyenin bir harfini dahi değiştiremezlerdi. Vakfiyelerin teyit edici kuvvetleri ve cezai hükümleri maddi değil manevi idi. Vakfiyelerin sonuna bir takım ayet ve hadisler yazılır, ek olarak beddua da edilirdi. Vakfiyeyi bozmak, konulan şartlara riayet etmemek isteyenler, bu sözlerin manevi tesiri ile korkutulurdu⁶.

Vakfiyeler, hüccetler⁷ içinde nev'i şahsına münhasır bir hüccet çeşididir. Hem üslupları ve hem de muhtevaları itibarıyla diğer hüccetlerden ayrılırlar. Vakfiye, vakıf hükmi şahsiyetinin tüzüğü mesabesinde olan ve Şer'i Mahkeme tarafından tasdik edilen yazılı belgelerdir. Muhtevası ve bir tüzük mahiyetinde olması hasebiyle şekil açısından da diğer hüccetlerden ayrılır. Hüccetlere ait genel özellikler dışında, başında mutlaka bir başlangıç bölümü vardır. Bu bölümdeki ifadeler vakfedene ve vakfa göre değişir. Ayrıca her vakfiye bütün unsurlarıyla tam olan bir dava dosyası niteliğindedir⁸.

Tahlilini yaptığımız Sinan Paşa vakfiyesi 9 Safer 917/ 8 Mayıs 1511 tarihinde düzenlenmiştir. Vakfın Hacıhamza⁹ denilen yerde yolcuların, garip ve yoksulların konaklaması için kurulduğu anlaşılmaktadır. Vakfiyede, vakıf için bir imaret, bir mescid ve bir ahır bina edildiği kaydı ve diğer tarihi bilgiler, Hacıhamza'nın o dönemde yol üzerinde bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Vakfiyenin o dönemin sosyal, kültürel, ekonomik ve iktisadi hayatı ile ilgili önemli bilgiler içerdiğini söyleyebiliriz. Vakfiyenin asıl nüshasına ulaşamamıştır. Vakfiye ile ilgili elimizde daha sonraki tarihlerde istinsah edilmiş iki nüsha bulunmaktadır. Bunlardan birisi 33 numaralı Amasya Şer'iyye Sicil Defterinde 130-134. sayfaları arasında 5 sayfa olarak yazılmıştır.

⁵ Öztürk, "Osmanlı Döneminde Vakıflar", *Türkler*, c. X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.799.

⁶ Mehmet Zeki Pakalın, *a.g.e.*, c. III, s, 577.

⁷ Hucce: Hakim huzurunda ikrar ve takirve akit ve vâsi tayinive bir hususa izin verilmesi gibi hükmü ihtiva etmeyen hususlar hakkındaki vesikalar hakkında kullanılan bir tabirdir. (Bkz.: Mehmet Zeki Pakalın, *a.g.e.*, c. I, s.865).

⁸ Ahmet Akgündüz, "İslâm Hukukunun Osmanlı Devleti'nde Tatbiki: Şer'iyeh Mahkemeleri ve Şer'iyeh Sicilleri", *Türkler*, c. X Yeni Türkiye Yay., , Ankara, 2002, s. 105-106.

⁹ Bugün Çorum İli Kargı ilçesine bağlı bir beldedir.

Defterin siyak ve sibakından 1138 /1726 Cemaziye'l-ahır başı/Şubat-Mart tarihinde deftere kaydedildiği anlaşılmaktadır. Vakfiye metni Arapça, yazı türü nesihdir. Oldukça düzgün ve okunaklı bir yazıdır. Ancak anlam bozukluğu ve düşüklüğüne sebep olacak eksik ve hatalı yazımların bulunduğu, Arapça gramer kurallarına uymayan bazı hataların olduğu metinde görülmektedir. Çalışmamızda bu nüshadan - tarih olarak diğerinden önce istinsah edildiği için- **I. nüshası** olarak bahsedeceğiz.

Vakfiyenin esas aldığımız II. Nüshası Vakıflar Genel Müdürlüğünde kayıtlı 17 Rebiu'l-ahır 1309/ 20 Kasım 1891 tarihinde istinsah edilmiştir. Tek bir sayfa halindedir. Rik'a kırması ile yazılmıştır. Sayfa dörde katlanmış, katlı yerlerinde yırtılmalar ve yazıda silinti, eksikler ve okunması mümkün olmayan kısımlar oluşmuştur. Yazım ve Arapça gramer kuralları bakımından A nüshasına göre çok daha iyi durumdadır. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi istinsah tarihi A nüshasından sonra olduğu için çalışmamızda bu nüshadan **II. Nüshası** adı ile bahsedeceğiz.

Ayrıca vakfiye haricinde, 33 numaralı Amasya Şer'iyeye Sicil Defteri'nde vakfiye kaydının hemen devamında gelen 135-136. Sayfalarda vakfiyede belirtilen gelir-gider, bunların nerelere harcandığı, vakıf akarlarının durumu ile ilgili bir kayıt daha bulunmaktadır. Bu kayıt vakfiye bakımından önemli bilgiler içerdiğinden çalışmamızda değerlendirmeye alınmıştır

I. Sinan Paşa (Öl. 927/1520-1521)

Bu bölümde, çalışmamıza konu olan vakfın kurucusu ve vakfa ismini veren Sinan Paşa'nın hayatı ile ilgili bilgi vermeye çalışacağız. Sinan Paşa'nın doğum tarihi ile ilgili bir bilgiye ulaşamadığımızı öncelikle ifade edelim. Sinan Paşa, "Yularkıstı" lakabı ile bilinmektedir. Şehzade Ahmet'in¹⁰ vezirliğini yapmıştır. Hızır Paşa'nın¹¹ kölesi iken, azat olunmuş ve bürokraside yükselmiştir.

¹⁰ Şehzade Ahmet, II. Bâyezid Hân'ın II. şehzadesidir. Amasya'da 870/1465-66 senesinde doğdu. Annesi Bülbül Hatun'dur. 886/1481 senesi Rebiu'l-Evvel/Nisan-Mayıs ayının on ikinci günü Amasya valisi oldu. 918/1512 senesi Rebiu'l-Âhır/Hazran-Temmuz ayı başında Amasya'da saltanatını ilan etmiş ve biat merasimi yapmıştır. Adına hutbe okutmuştur. Halk arasında "Yularkıstı" demekle meşhur Sinan Paşa'yı, vezir-iazam, kendisine zorla itaat eden Mustafa Paşa'yı da af ve iltifat ederek vezir-i sâni olarak atamıştır. Kendisi bazı paşa ve beylerin desteğine

Amasya Evkâf-ı Sultaniyye mütevellisi Abdi Çelebi'nin vefatı üzerine Yularkıstı Sinan Paşa Evkâf-ı Sultaniyye mütevelliliğine getirilmiştir.¹² Saltanat vekili Kasım Paşa'nın 909/1503-1504 yılında Amasya'dan firar edip, Trabzon valisi Şehzade Selim'in yanına gitmesi üzerine, Şehzade Ahmet'e saltanat vekili olmuştur. Bunun üzerine uhdesinde bulunan Evkâf-ı Sultaniyye Mütevelliliğini ulemadan Hubbetullah Efendiye vermiştir.¹³

925/1519 senesi Safer/Şubat-Mart ayında Amasya Muhafızı olmuştur. Amasya Beylerbeyi Şadi Paşa'nın Amasya'dan Sivas'a gittiğini duyan Zünnûn Baba¹⁴ Varay, Mecitözü, Turhal taraflarında kıyama kalkmıştır. Uzun Rüstem Bey, yanına sipahilerden aldığı bir kuvvetle Zünnûn Baba'yı bastırılmıştır. Bu esnada Yularkıstı Sinan Paşa Osmaniye nahiyesi "Hacıhamza Kasabası"nu eşkıyanın taarruzundan muhafaza ile görevlendirilmiş ve orada yerleşmiştir. Sinan Paşa orada cami, imaret, mektep yaptırmış kasabayı mamur hale getirmiştir.¹⁵

Bâyezid Paşa'nın¹⁶ eski yerleşim yeri Hacıhamza Kasabasında yönetici olan Sinan Paşa, Efendisi'nin Amasya sınırlarında bina ettirdiği

güvenerek 918/1512 20 Şevval/29 Aralık ayında topladığı askerleri ile Yenişehir bölgesine gitmiş ve orada kardeşi Sultan Selim ile karşılaşmıştır. Kanlı muhabereden sonra mağlup olmuş, kardeşi Selim tarafından boğularak öldürülmüş, naşı Bursa'da II. Murad Türbesine defn olunmuştur. (Bkz.: H. Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, c. III, (Yay. Haz.: Mesut Aydın-Güler Aydın), Amasya Belediyesi Yay., Amasya, 2007, s. 146, 168)

¹¹ Hızır Paşa; Amasya'da sekban başı Hasan Ağa'nın oğludur. Amasya'da Sultan II. Murad'ın sarayına Yeniçeri Ağası, 848/1444-1445 senesinde Amasya Beylerbeyi olmuştur. (Bkz.: H. Hüsameddin, *a.g.e.*, c. III, s. 136)

¹² H. Hüsameddin, *a.g.e.*, c. III, s.154.

¹³ H. Hüsameddin, *a.g.e.*, c. III, s.155.

¹⁴ Baba Zünnun; 933/1527 tarihinde Bozok/Yozgat'ta alevilerden Baba Zünnun diye meşhur alevî ayaklanmasının lideridir. Ayaklanmanın ilk nedeni Bozok Kızılbaş Türkmenlerinden Sülün Oğulları elinde bulunan araziye verginin fazla yazıldığı iddiasıdır. (Bkz.: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, TTK Yay., Ankara, 1983, s. 346).

¹⁵ H. Hüsameddin, *a.g.e.*, c. III, s.180.

¹⁶ Osmanlı Devletinin kuruluş döneminde I. Mehmet ve II. Murat'ın veziriazamlığını yapan devlet adamıdır. Arnavut asıllı olduğu tahmin edilmektedir. Ancak Amasya'da doğduğu için Amasyalı olarak bilinir. Sarayda yetişmiş ve Yıldırım Bayezid zamanında bazı askeri görevlere getirilmiştir. Çelebi Mehmet'in Amasya'da sancak beyliği sırasında onun yakın maiyeti arasında yer aldı. Fetret devrinde de bu

hamamın yıkıldığını görmüş ve dağdan hamama su getirerek, hamamı tamir ettirmiştir. Daha sonra bu hamama “Sinan Paşa Hamamı” denilmiştir. Bu hamamı ve çiftliği ile diğer köyleri ve mezraları vakıf gelirine tahsis edip Bâyezid Paşa'nın maksadına uygun olarak yeniden canlandırmıştır. Bu duruma göre vakfın ikinci kurucusu olmuş ve vakfın yönetimini Bâyezid Paşa evlatlarına bırakmıştır.¹⁷

Sinan Paşanın tamir ettirdiği bu hamamla ilgili bir bilgi de şöyledir: “1271/1854-1855 yılında yağın şiddetli yağmuru müteakip dehşetli bir sel inerek üzerinde bulunan köprüleri, evleri yıkıp önüne katmış ve ufak kubbe gibi taşlardan birini Selağzı'nın batı tarafında bulunan Sinan Paşa Hamamı'nın kapısı üzerine bırakıp, pek çok hayvanatı, arabaları, keresteleri ve insanı ırmağa dökmüştür. Bu hamamın üzerinde kalan taş çok kimse uğraşarak büyük bir meşekkle indirmişlerdir. Bu hamam Hızır Paşa'nın azatlı kölelerinden Sinan Paşa tarafından 917/1511-1512 senesinde yaptırılmıştır”¹⁸

Yularkıstı Sinan Paşa'nın Şehzâde Ahmet ile Şehzâde Selim'in (Yavuz) taht mücadelesi sırasında Şehzade Ahmet adına padişahlık meselesini görüşmek ve işlerini takip etmek üzere önceden İstanbul'a gittiğini görmekteyiz. Sinan Paşa'nın İstanbul'a gelişi yeniçeriler tarafından hoş karşılanmamıştır. Daha sonra Şehzâde Ahmet de tahta geçmek üzere İstanbul Üsküdar'a kadar gelmiştir. Yeniçerilerin isyanı sonucu, işler Şehzâde Ahmet aleyhine olumsuz bir vaziyet alınca, Şehzâde Ahmet taraftarlarının malları yağmalanmış; fakat kendileri ele geçirilememiştir. Yeniçeriler Bâb-ı Hümayun'a gelen ağaları vasıtasıyla padişaha bir mektup göndererek isimleri belirtilen Şehzâde Ahmet taraftarı üst düzey görevlilerin şehirden çıkarılmalarını ve Şehzade Ahmet'in de nereden geldiyse oraya gitmesini istemişlerdir. Sultan Bâyezid bunlara karşı sert tedbirlere başvurmanın faydasız olduğunu anlamış, onların isteklerini kabul ederek biri dışında alınmasını istedikleri üst düzey görevlileri görevlerinden almıştır. Bu tarihte İstanbul'da bulunan Şehzade Ahmet'in veziri Yularkıstı Sinan Paşa, isyancılar tarafından aranmaktaydı. Tam ele geçeceği bir sırada bir ata binerek sahile doğru süratle kaçmış ve oradaki bir gemiye binerek

şehzadeye bağlı olarak hizmetlerine devam etti. (Daha fazla bilgi için bkz.: Taneri, Aydın, “Bayezid Paşa”, *DİA*, Diyanet Vakfı Yay., c. V, İstanbul, 1992, s. 242-243).

¹⁷ Mustafa Vâzih Efendi, *Amasya Fetvaları ve İlk Amasya Şehir Tarihi*, (Yay. Haz. Ali Rıza Ayar, Recep Orhan Özel), Amasya Belediyesi Yay., Mayıs 2011, s. 71.

¹⁸ H. Hüsameddin, *a.g.e.*, c. I, s. 103.

sahilden uzaklaşmak suretiyle canını kurtarmıştır. Bu arada Üsküdar'da kendisini alıp Osmanlı tahtına götürecektir gemiyi beklerken, lalasını karşısında gören Şehzade Ahmet durumun farkına varmış, artık bu durumda tahta geçmesinin zor olacağını ve aynı zamanda Üsküdar'da beklemenin tehlikeli ve anlamsız bir hâl aldığını görerek Gebze'ye gitmiştir¹⁹.

Yine Yularkıstı Sinan Paşa ile ilgili bir başka bilgi de Şehzâde Süleyman'ın (I. Süleyman/Kanunî) sancağa tayini ile ilgilidir. Şehzâde Süleyman ilk olarak Şebinkarahisar (Şabhane-i Karahisar) sancağına tayin dilmıştır. Şehzade Ahmet bu atamayı öğrenince Amasya'ya komşu bir sancak olması ve Süleyman ile komşuluk yapmak istememesi sebebiyle bu kararın değiştirilmesi ve onun başka bir sancağa gönderilmesini istemiştir. Lalası Yularkıstı Sinan Paşa, Şehzade Ahmet'e: "Düşmanın senden ya çok uzakta, ya da yanına yakın olması gerekir ki onu kontrolün/gözetimin altında tutabilesin" şeklinde görüş beyan ederek Şehzâde Süleyman'ın Şebinkarahisar'da kalmasının daha uygun olacağını söylemiştir. Ancak Şehzâde Ahmet lalasının görüşüne uymamış, vezir-i azam'a mektup göndererek: "Padişah kulunu (Şehzâde Ahmet) keder ve gama sokmuştur. Benim onu, onunda beni sevmediğini bilmiyor mu? Komşuluğun sevgi ve dostluğa bağlı olduğunu, kötü komşunun yanında yöresinde bulunmasını istemediğini, Süleyman'a başka bir yerden has verilirse bir şey demeyeceğini" belirterek bunu kabul etmemiştir. Bunun üzerine Şehzâde Süleyman Bolu sancağına verilmiş, Şehzâde Ahmet buraya da, saltanata giden yol üzerinde olması nedeniyle karşı çıkmıştır. Bu itiraz üzerine Şehzâde Süleyman Kefe Sancağına verilmiştir²⁰.

Amasya Mutasarrıfı Sinan Paşa'nın eşkıyanın kökünü kurutmak amacıyla sancağın her tarafını dolaşmış, ancak 927/1520-21 senesinde Mecitözü civarında eşkıyayı takip ve cezalandırmaya devam ettiği bir sırada eşkıya tarafından pusuya düşürülmüş ve şehit edilmiştir.²¹

¹⁹ Faruk Söylemez, "Yavuz Sultan Selim'in Taht Mücadelesi", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Sayı: 33, Yıl:2012/2), s. 78-79.

²⁰ Hoca Saadetin, *Tacü't-Tevârih*, c. IV, (Hazırlayan: İsmet Parmaksızoğlu), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1992, s. 7-8.

²¹ H. Hüsameddin, *a.g.e.*, c. III, s. 180. Ancak Sinan Paşa'nın ölümü ile ilgili farklı bir tarih de verilmektedir. Sicilli Osmanî'de verilen bilgiye göre; Sinan Paşa (Yularkıstı) Enderûn'da yetişmiş Kayseri Beyi olmuştur. Sonra Şehzade Cem'in Kapıcıbaşı ve

II. Hacı Hamza Kasabası

Hacıhamza, Çorum İli'nin Kargı İlçesine bağlı bir belde olup doğusunda Osmanlık, güneybatısında İskilip, batısında Tosya ve kuzeyinde Kargı ilçeleri bulunmaktadır. Dört tarafı dağlarla çevrili olan belde, Kızılırmak'ın oluşturduğu vadi boyunca ekime ve yerleşime uygun olan araziler üzerine kurulmuştur. Çorum ili sınırları içindeki en yüksek dağ olan Köse Dağı'nın kuzey eteklerine kurulmuş olan beldenin deniz seviyesinden yüksekliği yaklaşık 400 m'dir. Ortalama olarak 41-42 kuzey enlemleri ve 34-35 doğu boylamları arasında kalan yerleşimin il merkezine olan uzaklığı 100 km, ilçe merkezine ise 19 km'dir.²²

Hacıhamza isminin geçtiği en eski belge, çalışmamıza da konu olan Sinan Paşa'nın orada yaptırdığı, günümüze sadece minaresi ulaşabilmiş olan Sinan Paşa Camisi'nin 912/1506-1507 tarihlerini taşıyan kitabesidir²³. Evliya Çelebi, Hacıhamza kasabası ile ilgili; Hacı Hamza, Habib-i Karamanî halifelerindendir, bu köyde doğması ve şöhret bulması nedeniyle buranın Hacıhamza köyü adı ile isimlendirildiğinden bahsetmektedir²⁴. Köy yerleşiminin çok eskilere dayandığı anlaşılmaktadır.

veziri olmuş, daha sonra da Şehzâde Ahmet'in hizmetinde bulunmuştur. 918/1512'de İran harbinde şehit olmuştur. İnsafılı ve ılımlı bir kişiliğe sahip olduğu belirtilmiştir. (Bkz.: Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, c. V, (Yayına Hazırlayanlar: Nuri Akbayar, Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Kahraman), Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1996, s. 1512). Bu iki kaynaktan bahsedilen Sinan Paşa aynı dönemde yaşamalarına rağmen, ölüm tarihlerindeki farklılık, iki ayrı şahsiyet olmaları ihtimalini yansıtmaktadır. Biz çalışmamızda Amasya Tarihi (Hüseyin Hüsametdin) bilgilerinden esas aldık .

²² İ. Erdem Ufuk- K. Kutgün Eyüpgiller, "Hacıhamza'da Geleneksel Konut Mimarisi Ve Korunması", *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der.*, c. 23, No 2, 413-424, 2008, s. 414.

²³ Kitabe metni: "Der zeman-ı Şah Sultan Bâyezîd / Geşt cennetin beyâbân-ı zemîn / Sâhibi devlet Sinân Paşa ki o / Seyf i İslâmet ber a'da-i dîn / Arz-ı Hâcî Hamza abâd kerd / Halk ez düzd'u harami geşt emîn / Hane- i hayr-ı dırâz menzîl bi saht / Ca'î fi târihihâ hayr-u'l-mübin 912". Şah Sultan Bâyezîd zamanı / Cennetin kırlarında geçti / Devletli Sinan Paşa / İslam'ın kılıcıyla din düşmanlarını / Hacıhamza'dan tamamen sürdü / Halk hırsız ve hayduttan korkmadan geçti / Bu hayırlı mekandan uzun çetin yollarında(yolculuklarında) / Hayru'l-mübiyne denk geldi tarihiyle 912. (Bkz.: Salih Pisi, *Hacıhamza Kasabasının Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul, 1968, s.8.

²⁴ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, c. 2, (Hazırlayanlar: Z. Kurşun- S. A. Kahraman-Y. Dağlı), Yapı Kredi Kültür Sanat Yay., İstanbul, 1999, s. 93).

Beldenin içinde bulunduğu coğrafyaya adını veren "Paflagonlar"ın M.Ö. 1100'lerde bölgeye yerleşmesiyle, M.Ö. 700'lerde "Kimmerler"ın hakimiyetine kadar geçen sürede; Henetler, Mariandynalar, Caukonlar, Leukeusyrerler gibi kavimlerin buraya gelip yerleştikleri görülmektedir. Kafkasya'dan gelip bölgeyi hakimiyeti altına alan "Kimmerler", M.Ö. 584'te Lidyalılar, M.Ö.546'da İranlılar (Medler), Büyük İskender tarafından yenilgiye uğratılana kadar bölgeye hükmetmişlerdir. Roma İmparatorluğu'nun M.Ö.64 yılında bölgeyi egemenliği altına almasına kadar geçen süre içerisinde bölge, üç devlet arasında el değiştirmiştir. M.Ö. 200'lerde Galatyalılar, M.Ö.120'lerde Pontuslar ve son olarak bu alan, M.Ö. 104'te Bitinya hakimiyetine girmiş ve bu egemenlik, Roma işgaline dek sürmüştür. Roma İmparatorluğu'nun M.S. 395'te ikiye bölünmesiyle bölge, Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde kalmış ve bu durum M.S. 1075'e kadar kesintisiz olarak devam etmiştir. Bu tarihten itibaren, İstanbul Latin İmparatorluğu, Trabzon Rum İmparatorluğu (Komnenler) ve Danişmentliler arasında sürekli el değiştirse de, Doğu Roma İmparatorluğu'nun bölgedeki hakimiyeti, aralıklı olarak M.S. 1213'e kadar var olmuştur²⁵.

Bölgenin Türk hakimiyetine geçişi, 1213 yılında Çobanoğulları Hükümdarı Hüsametdin Bey zamanında gerçekleşmiştir. Daha önce Danişmentliler tarafından ele geçirilmiş olsa da, bölgedeki hakimiyetleri uzun sürmemiştir. Bölge, 1309 yılında el değiştirmiş ve Candaroğulları hakim beylik olarak öne çıkmıştır. Bu durum 1460 yılında bölgenin tümüyle Osmanlı hakimiyetine geçmesine kadar devam etmiştir. Sonuç olarak, Hacıhamza'daki Türk hakimiyetinin Çobanoğulları döneminde başladığı; Osmanlı hakimiyetine geçişinin ise 1460'ta gerçekleştiği kabul edilmektedir. Hacıhamza'ya dair ilk bilgilere Osmanlı kaynaklarından ulaşılmaktadır. Beldenin bu dönemden önce de yerleşim alanı olduğu öngörülmele birlikte, eldeki belgeler ve mevcut eserler göz önüne alındığında, beldenin önem taşıyan bir merkez haline dönüşümünün Osmanlı döneminde gerçekleştiği anlaşılmaktadır²⁶.

Cumhuriyet dönemi başlarında, Hacıhamza'nın Çorum İli, Osmaniç İlçesi'ne bağlı bir köy olduğunu görmekteyiz. Söz konusu durum, 1947 yılına kadar sürmüştür. Bu tarihte, yerleşme Kargı İlçesine

²⁵ Ufuk, Eyüpgiller, *a.g.m.*, c. 23, s. 414.

²⁶ Ufuk, Eyüpgiller, *a.g.m.*, c. 23, s. 414.

bağlanarak, 1953'e kadar Kastamonu İli idaresinde kalmıştır. Kargı İlçesinin 1953'te Çorum'a bağlanmasıyla idari olarak tekrar Çorum'a dahil olmuştur. Belediye teşkilatının 1972 yılında oluşturulmasıyla önce kasaba, daha sonra belde olarak adlandırılmıştır. Günümüzde Çorum İli, Kargı İlçesinin beldesi konumundadır²⁷.

Mühimme Defterleri'nde yer alan, 17 Şubat 1566 tarihli bir hükümde Karye/köy olarak zikredilmiş, 25 Temmuz 1568 tarihli bir hükümde de "derbend" olarak adlandırılmıştır. Hacıhamza'nın "derbend" olarak adlandırılması, burasının Osmanlı'da önemli ana/geçit yollar üzerinde yer aldığını göstermektedir²⁸.

Hüseyin Hüsameddin eserinde Sinan Paşa'nın gelirlerini vakfına tahsis ettiği bazı mallarını Hacı Hamza'daki cami ve imarete vakfettiğini şu şekilde ifade etmektedir: " 917 senesi Safer ayı başında (1511 Nisan-Mayıs) iftihâru'l-vüzerâu'l-kirâm Muhtârû'l- küberâu'l- fehâm Sinan Paşa b. Abdu'l-Hayy Amasya'da yaptırdığı hamamını²⁹, civardaki sarayını, Çukur Bahçeyi, Hoca Salih Zâde mülküne bitişik Setbaşı Bahçesini, Sultan Bâyezid Camii Haremi bitişigindeki Göl Yeri adlı bahçeyi Hacı Hamza nahiyesinde mevcut çiftliklerini oradaki cami ve imaretine vakf etmiştir"³⁰.

Bu bölümde Sinan Paşa tarafından Hacıhamza'da kurulan vakfın müstemilatını oluşturan eserler konusunda kısaca bilgi verelim.

II. 1. Sinan Paşa Camisi ve Minaresi

Sinan Paşa Camisi'nden günümüze sadece minaresiyle kitabesi ulaşmıştır. Kitabesine dayanarak, minarenin, Sinan Paşa tarafından 911-912/1506-1507 tarihlerinde cami ile aynı zamanda yaptırıldığı düşünülmektedir. Çorum Müze Müdürlüğü'nde bulunan, 12.01.1978 tarihli, 19 - 04 - 1 - (1.0)/3 envanter numaralı belgeyle tescil altına alınan

²⁷ Ufuk, Eyüpgiller, *a.g.m.*, c. 23, s. 414.

²⁸ E. Ekmekçi, *Geçmişten Günümüze Bütün Yönleriyle Hacıhamza Beldesi*, Çorum, 2002, s. 23

²⁹ Hamamın Sinan Paşa tarafında tamir ettirildiği ile ilgili Mustafa Vazıh Efendi'nin verdiği bilgi (Bkz: Mustafa Vâzıh Efendi, *a.g.e.*, s. 71) ile Hüseyin Hüsameddin'in verdiği bilgi (Bkz: Hüsameddin, *a.g.e.*, c. I, s. 103) aynıdır. Ancak Hüseyin Hüsameddin'in burada hamamı Sinan Paşa vakfı gayri menkulleri arasında göstermesi kanaatimizce yanlıştır. Çünkü bu hamam incelediğimiz vakfiye metninde vakfın gayrimenkulleri arasında sayılmamaktadır.

³⁰ Hüsameddin, *a.g.e.*, c. II, s. 163.

minareye, cami avlusundan kuzeye bakan, 0.60m.×1.40m. boyutlarında basık kemerli bir kapıdan girilmektedir. Taş korkuluklu ve dairesel kesitli tek şerefeye 58 adet ahşap ve taştan yapılmış basamaklarla ulaşılmaktadır. Şerefe altı mukarnalıdır. Minare külahı konik gövdeli olup, metal levhalarla kaplı ve ayyıldız alemlidir. Yaklaşık yüksekliği 22 m. olan minarenin duvar örgüsü almaşık olarak tatbik edilmişse de, dış sıvasına kesme taş görüntüsü verilmiştir.³¹

II. 2. Sinan Paşa Hanı

Sinan Paşa Külliyesi olarak adlandırılan yapı topluluğu içinde bulunan ve yakın zamanda üst örtüsü çökmüş olan Menzil Hanı, Sinan Paşa Camisi'nin güney tarafında harap durumda varlığını sürdürmektedir. Yapı, genel olarak dikdörtgen planlıdır. Yaklaşık 33m.×12m. boyutlarındaki tonoz örtülü tek bir hacim olarak yapılmış olan han, içte üç kemer kaburgası ve dışta güney duvarı boyunca yine üç küçük payandayla desteklenmiştir. Batı duvarı günümüzde hala ayakta. Tonoz örtününün 2001 yılı ocak ayında kar yüküyle yıkıldığı belirtilmektedir. Doğu duvarı, batı duvarı ile örtü bağlantısı ve cami ile hanın arasında kalan bölümdeki hücrelerin 1943 depreminde yıkıldığı bilgilerine belgelerden ulaşılmaktadır. Kuzey duvarı boyunca yer alan bu hücrelerin aşevi odaları olarak kullanıldıklarına dair iddialara rastlansa da, sözü edilen odaların konaklama amacıyla kullanıldığı olasılığı daha kuvvetlidir. Kemer üzengi seviyesine kadar taş duvar olan yapının tonoz örtüsü, tuğla ve horasan harcı kullanılarak inşa edilmiştir. Ayakta olan batı duvarı üzerinde içeriden dışarıya doğru daralan iki pencere açıklığı görülmektedir. Çorum Müze Müdürlüğü'nde bulunan, 12.01.1978 tarihli, 19 – 04 – 1 – (1.0)/2 envanter numaralı belgeyle tescil altına alınmıştır. Hanın tescil fişinde, kuzey ve güney duvarları üzerinde kemerlerin iki yanına denk gelecek şekilde karşılıklı 12 (her duvarda 6 tane) delikten bahsedilmektedir. Ayrıca, iç duvarların kireç sıvalı olduğu belirtilmektedir. Duvar kalıntıları üzerindeki is izlerinden buralarda ocak yerlerinin bulunduğu olasılığı akla gelse de bu fikri destekleyecek herhangi bir kanıt bulunamamıştır³².

³¹ İsmail Erdem Ufuk, *Çorum Hacıhamza'da Sit Koruma Projesi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ocak, 2007, s. 22.

³² Ufuk, *a.g.t.*, s. 22-23.

II. 3. Sıbyan Mektebi

Sinan Paşa Külliyesi'ne ait bir başka yapı da sıbyan mektebidir. "Taş Mektep" olarak da adlandırılmaktadır. Sinan Paşa Camisi'nin eski minaresinin batısındadır. Minareyle arasında sonradan yapılmış bir bina yer almaktadır. Sıbyan mektebinin girişi, cami avlusuna bakan basık kemerli bir kapıdır. Kare planlı tek bir hacimden oluşan bina, basık bir kubbeyle örtülüdür. Güney duvarında bir penceresi bulunmaktadır. Bunun haricinde batı duvarında gömme bir ocak ve baca çıkışı görülmektedir. Diğer iki duvar üzerinde basık kemerli 2 niş bulunmaktadır. Kubbe tuğla örgülüdür. Sıvası yer yer dökülmüş durumdadır. Zeminde görülen şap betonunun sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu beton plakanın kaldırılmış olan bölümlerinden özgün zemin kaplamasının doğal taş döşeli olduğu anlaşılmıştır. Duvarları yaklaşık 1 m. kalınlığında olan binanın dış yüzeyi çimento sıvasıyla kaplanmıştır. Çeşitli çatlaklar ve sıva döküntüleri altından özgün moloz taş duvar örgüsü seçilebilmektedir. Bina, Çorum Müze Müdürlüğü'nde bulunan, 12.01.1978 tarihli, 19 - 04 - 1 - (1.0)/4 envanter numaralı belgeyle tescil altına alınmıştır.³³

II. 4. Sinan Paşa Hamamı

Hacıhamza Hamamı olarak da bilinen Sinan Paşa Hamamı, külliye yapılaşmasını oluşturan bina topluluğu içerisinde, sur duvarının üzerinde kalan tek binadır. Hamam, plan olarak değerlendirildiğinde, bir soyunmalık, bir ılıklik, iki sıcaklık ya da halvet, bir sıcak su deposu ve bir külhandan oluşan küçük bir hamamdır. Kaleye Sokak üzerinden bir çifte kapıyla girilmektedir. Bu kapılardan geçilerek, ortasında sonradan yapıldığı anlaşılan bir havuz bulunan basık kubbeli soyunmalık mekanına ulaşılmaktadır. Soyunmalığın duvarlarındaki izler, burada önceden ikinci bir katın varlığına işaret etmektedir. Bu ikinci katın, soyunmalığın duvarlarını çepeçevre dolaşan soyunma kabinlerinden oluştuğu tahmin edilmektedir. Günümüzde çimento sıvası ile sıvanmış durumda olan dış cephenin, daha önce taş örgünün görüleceği bir şekilde çıplak bırakılmış olduğu eski fotoğraflardan tespit edilmektedir. Sinan Paşa Hamamı, Çorum Müze Müdürlüğü'nde bulunan, 12.01.1978

³³ Ufuk, *a.g.t.*, s. 23.

tarihli, 19 – 04 – 1 – (1.0)/5 envanter numaralı belgeyle tescil altına alınmıştır³⁴.

III. Vakfiyenin Tahlili

Tahlil çalışmamızda her iki vakfiye metni karşılaştırılmıştır. Birinde okunmayan kısımlar diğerinde okunmuş, ise doğru yazılan nüsha tercümede esas alınmıştır. Her ikisinde de okunamayan durumlarda ya boş geçilmiş ya da siyak ve sibaka uygun takdiri bir okuma yapılmış, bu durum da dipnotta belirtilmiştir. Vakfiyenin iki nüshaya dayalı tek tercümesi yapılmıştır. Metinlerde, özellikle dua bölümlerinde belagatlı/fesahatli bir dil ve çok sayıda müteradif kelime kullanıldığı için, tercümede lafza bağlı kalınmadan maksat yansıtılmaya çalışılmıştır. Vakfiyenin tercümesi ve iki arapça nüsha, çalışmanın sonuna eklenmiştir. A nüshasının 30 nolu defter ve 130-134 arası sayfa numaraları, Amasya Şer'iyeye Sicil Defterini numarasını ve Şer'iyeye Sicil Defteri'nde Sinan Paşa vakfiyesinin bulunduğu sayfaları göstermektedir ve bu numaralandırmalar bizzat defterde mevcuttur. Ancak bu nüshadaki satır numaralandırması tarafımızdan yapılmıştır. Amacımız takip kolaylığı sağlamaktır.

Vakfiyenin giriş bölümü Allah'ın nimetlerine hamd ve sena ile başlanmıştır. Özet olarak hayır işleri yapanlara saadet yollarını açan, bol sevap veren, bu iyilik ve sevapları ebedi kılan, en küçük nimetini bile yaratmaktan aciz kalınan, nefsin arzularına düşmekten sakınan kimsenin şükrettiği gibi Allah (c.c)'a şükretmekle başlıyor

Devamında vakfiyede ele alınan, hususların Sinan Paşa'nın bilgisi dahilinde yazdırıldığı, Sinan Paşa'nın fetvalara ve müctehit imamların görüşlerine uygun olarak bu yazılanların doğruluğunu onayladığı ifade ediliyor. Vakfiyeyi yazanın ise Ankara'da ikamet eden [el Mevla Ahmet bin Şuca'î] olduğu belirtiliyor.

Bundan sonra dünya hayatının değersizliği³⁵ dert ve cefa yeri olduğu, bu dünyada kimsenin kalıcı olmadığı, ahret hayatının

³⁴ Ufuk, *a.g.t.*, s. 23-24.

³⁵ "Dünya hayatı oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. (Allah'ın azabından korkanlar için) elbette ahret yurdu daha hayırlıdır" Enam, 6/32; "Biz, göğü, yeri ve bunlar arasındakileri, oyuncular (iş, eğlencesi) olarak yaratmadık" Enbiya, 21/16.

kazanılacağı bir yer olduğu³⁶, akıllı kişinin dünya hayatına gönlünü kaptırmaması gerektiği hususları ifade edilmiştir.

Ebedi mutluluğu elde etmek için nefsin esaretinden kurtulmak, bu gününü düne kıyaslayarak³⁷ günahlardan uzaklaşmak ve ömür sermayesi tüketmeden, amel yapma imkanını kaybetmeden, iyilikleri çoğaltmak gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Hayır işlerinin en değerli kazanç, ihsanın en verimli manevi bir yatırım olduğuna³⁸. iyiliklerin günahları sileceğine³⁹, sadaka ve iyiliklerin en faziletlisinin kesintisiz ve sürekli devam edenlerinin, ebediyete kadar sevabı kesilmeyecek ve faydaları kıyamete kadar son bulmayacak olan müessesenin de vakıf olduğuna vurgu yapılmıştır.

Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v)'in; “ İnsanoğlu öldüğü zaman üçü hariç tüm amelleri son bulur; faydalanılan ilim, kişiye dua edecek salih evlat, sadaka-i cariye”⁴⁰ hadis-i şerifi de bizzat zikredilerek konunun önemi vurgulanmıştır.

Vakfın önemi ile ilgili yapılan açıklamaların Kur'an ayetleri ve Hz. Peygamber'in Sünnetinden esinlenerek ifade edilmeye çalışılan edebi cümlelerden oluştuğu görülmektedir. Biz burada bu ifadelerin hangi ilahi mesajdan ilham almış olabileceğini imkanlar nisbetinde dipnotlarda vermeye çalıştık.

Yukarıdaki girişten sora vakfın kuruluş gayesi ve müstemilatından bahsedilmiştir. Buna göre vakıf, yolcuların, garip ve yoksulların konaklaması için Hacıhamza denilen yerde kurulduğu belirtilmiş, vakıf için bir imaret, bir mescit ve bir ahır bina edildiği kaydedilmiştir.

Vakfiyenin devamında, vakfın gelirleri detaylı bir şekilde belirtilmektedir. Hacıhamza çevresinde ve değişik yerlerde bulunan mülklerini yukarıda bahsedilen imaret, mescid ve ahırın hizmeti için vakfettiği belirtilmektedir. Vakfedilen mülkler şunlardan oluşmaktadır:

³⁶ “Şüphesiz biz sizi biraz korku, biraz açlık, biraz da mallardan, canlılardan ve ürünlerden eksiltme ile imtihan edeceğiz. Müjdele o sabredenleri!”. Bakara, 2/155.

³⁷ “İki günü birbirine eşit olan Müslüman ziyandadır” meşhur hadis-i şerifi. (İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Akçağ yay., Ankara, 1988, c. 2, s. 68)

³⁸ “İman edip salih amel işleyenlerin kötülüklerini, elbette erteceğiz. Onları, işlediklerinin daha güzeliyle ödüllendireceğiz.” Ankebut, 29/7.

³⁹ Hud, 11/134.

⁴⁰ Ahmet Davutoğlu, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, VIII, İstanbul, 1983, s. 184, (Kitabu'l-Vesâyâ, 14).

1 - Sonisa'ya⁴¹ bağlı Kali Kala⁴² adlı köy, tüm sınırları, dahili ve harici yerleri, şurb hakkı⁴³, sularının yatağı, zikredilsin ya da edilmesin köy çevresinin tüm hakları, imar edilmiş ya da edilmemiş yerleri, ovaları, dağları, dereleri ve su kaynakları, kerestelikleri ve odunlukları, yazlık ve kışlık yerleri, Türkçe'de dinkhane⁴⁴ denilen çeltik dövme yeri, aşağısında değirmen, ve Türkçe'de saray denilen kasır, hamam, bahçe ve otlak.

2 - Yine aynı bölgede (Sonisa) Yır kızdı⁴⁵ Köyünde bulunan bir çeltik dövme yeri (dinkhane) köy halkı tarafından bilinen tüm sınırları ile,

3 - Amasya beldesinde Hacı Salih oğlunun evine bitişik Sed Bahçe, zimmi mahallesi yanında Çukur Bahçe, Sultan Bayezid Cami-i haremi bitişigindeki Gölyeri, Doğrak⁴⁶ Mahallesi'nde bahçesi ile beraber bir ev içinde üç değirmen,

⁴¹ Sonisa Erbaa kasabası'nın eski merkezi. Adı, "Sunisa, Sanusa, Sanusat" olarak değişik şekillerde ifade edilmiştir. Sanus, muhasib anlamına gelmektedir (Bkz.: Hüseyin Hüsameddin, a.g.e., c. II, s. 81). Evliya Çelebi'de: "Sonusa Karyesi'nin Sivas toprağının sınırlarında üçyüz haneli, camisi, hanı ve mescidi olan, bağ-bahçeli mamur bir kasaba" olduğunu ifade etmektedir. (Evliya Çelebi, a.g.e., c. 2, s. 202). Bugünkü adı Uluköy'dür.

⁴² I. Nüshada (bi kâli kal'a), II. nüshada (kâli kal'a) şeklinde okunmaktadır. Böyle bir köy adına ulaşılamamıştır.

⁴³ Şurb Hakkı (Su Hissesi): Şer'i literatürde, şirb; umumi veya hususi bir ırmaktan bir tarlayı, bağı, bahçeyi veya hayvanları sulamak için nöbetle faydalanılan su hissesidir. (Bak.: İbrahim Halebî, *Mülteka Tercemesi*, Şerh Eden: Mehmet Mevkûfâtî, Sadeleştiren, Ahmet Davutoğlu, İstanbul, 1983, c. 2, s. 392).

⁴⁴ Dink; el ile veya su kuvvetiyle işleyen dövme aleti. Fes dövme suretiyle meydana gelen keçe nevindeki kumaştan yapıldığı için yapım yerine bu ad verilmiştir. (Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., c. I, s. 452). Burada her ne kadar keçe dövme yeri olarak verilmişse de çeltiği pirinç haline getirmek için yapılan sisteme de dinkhane denilmektedir.

⁴⁵ I. nüshada Yer Kızdı şeklinde okuduğumuz yer adı ikinci nüshada okunamamaktadır.

⁴⁶ Amasya'da tımârâne/bimârâne doğusunda Pirinççi ve Yakûtiye mahalleleri güneyinde, yeşil ırmak kuzeyinde 890/1485-86 tarihine kadar Doğrakiye, bu tarihten sonra Mehmet Paşa adıyla anılan mahalledir. (H. Hüsâmettin, a.g.e., c. I, s. 97; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kitâbeler*, Milli Matbaa, İstanbul, 1345/1927, s. 93).

4 - Çorum'a bağlı Kasım⁴⁷ kasabasında Tûtî⁴⁸ ve Karaca hisar⁴⁹ köyleri

5 - Geldiklan Abad'a⁵⁰ bağlı Çigil⁵¹ köyündeki değirmen

6 - Ladik Kasabasına bağlı vâkıfın şer'i alış verişle edindiği otlak ve bu otlakın Sultan Ahmet'in itası ile aldığı müstemilatı ile birlikte burada mevcut olan ağaçları.

7 - Turhal nahiyesinde sınırları ile beraber Sarukaya köyünün tamamı.

8 - Amasya'ya bağlı Argoma⁵² nahiyesindeki sınırları ile beraber Çakırlar⁵³ köyünden onaltı buçuk hisse.

9 - Hacıhamza'da bulunan üzüm bağı yarısı imarete, diğer yarısı ise oğullarının en hayırlısına.⁵⁴

⁴⁷ I. nüshasında Kâsım, II. Nüshada kâyım şeklinde yazılmıştır. Doğrusunun Kasım olduğunu düşünüyoruz.

⁴⁸ Her iki nüsha da طو şeklinde yazılmıştır. Çorum sancağında köyün ismine ulaşamamıştır.

⁴⁹ Karaca Hisar ismi ile bir köy tepit edilememiştir.

⁵⁰ Amasya'nın batı ve güney-batı taraflarını içine alan ve Çorum'a kadar uzanan bölgedir.⁵⁰ Nahiyeye adını Dânişmend devrinin ilk yıllarında Afşar aşireti beylerinden "Bay Geldi" ve aşiretinin bu yörede iskân edilmesinden almıştır. (H. Hüsameddin, *a.g.e.*, II, s.348).

⁵¹ Geldiklan Âbâd'a ait bu isimde bir köy bulunamamıştır.

⁵² Amasya'nın kuzey bölgesindedir. Merkezi Hakâle köyüdür. Bu nahiyeye eskiden Argoma/Suluova 745/1344-45 tarihinden sonra Hakala ismi kullanılır olmuştur. (H.Hüsameddin, *a.g.e.*, I, s. 202).

⁵³ Her iki nüshada da چاقیرلر şeklinde geçmektedir. Böyle bir köy adı tespit edilememiştir.

⁵⁴ Yararlananları itibariyle vakıflar, hayri ve zürri olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır: Tahlilini yaptığımız Sinan Paşa vakfı hayri vakıf kategorisine girmektedir. **Hayri vakıflar:** sevap ve ibadet gibi bir fiil işlemek amacıyla, doğrudan doğruya tüm insanlığa veya sınırlı bir kesime, mesela sadece fakirlere ve kimsesizlere yardım için kurulan vakıflardır. Bu tür vakıflarda vâkıfın ailesinin de bu vakıftan yararlanması mümkündür. Vâkıfın ailesinin de bir vakıftan yararlanması o vakfın hayri olma özelliğini kaybettirmez. Hayri vakıflarda amaç, genel olarak herkesin yararlanması olduğu na göre, vâkıfın ailesi de "herkes" kavramı içinde sayılmalıdır. **Zürri Vakıf:** Vakfedenin zürriyetinden olanların bir vakıftan faydalanmalarını kabul eden vakıflardır. Bu vakıftan amaç, vakfedenin aile fertlerinin vakıftan yararlanmalarını sağlamak olduğundan bunlara zürri vakıflar denilmiştir. (Bkz.: Ahmet Akgündüz, "İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi", Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 2013, s.155).

10 - Ayrıca söz konusu vâkif “Konya’ya bağlı sınırları herkesçe bilindiği için izaha gerek olmayan Behramşah adlı köyü ve Amasya’ya bağlı Mîkrus köyünde bir ev de üç değirmeni vakfetti. Bu Mîkrus köyü ve üç değirmen, hiçbir eksiği olmaksızın aynen önceki vakıflar ve tasarrufu gibi kanuna uygun olarak vakfedilmiştir⁵⁵.” kaydı düşünülmüştür.

Vakıf tevliyetinin/yönetiminin kimlere geçeceği hususu da ; “vakfın tevliyetinin (mütevelliliği/ yönetimi) hayatta olduğu sürece kendine, sonra oğullarına, sonra nesilden nesile oğullarının oğullarına, erkek soyunun son bulması halinde tevliyetin bunların kızlarına ve nesilden nesile kızlarının oğullarına, bunlardan da kimse bulunmazsa vâkifin utekâsının⁵⁶ oğulları arasındaki en salih kişiye, bunların neslinden de kimse kalmazsa tevliyet zamanın sultanlarına geçecektir.” kaydıyla belirlenmiştir.

Vakfiyede, vakıf gelirlerinin sayılmasından ve tevliyetin kimlere geçeceğinin tespitinden sonra, vakıf görevlileri ve bu görevlilerin hangi görevleri yürüteceği, vasıflarının neler olacağı ve yaptığı işler karşılığında ne miktar ücret ödeneceği hususları kayda geçirilmiştir.

⁵⁵ Bu paragrafta bahsedilen Konya Behram Şah Köyü ve Amasya Mîkrus köyleri ile ilgili kısım, vakfiye metninde “müsafir ve tüccarlara verilecek yemek miktarı ve çeşidi” kısmından sonra yer almıştır. Biz bütünlük oluşturması bakımından burada bahsetmeyi uygun bulduk.

⁵⁶ Azatlı köle ya da cariyeye.

TABLO: 1 VAKIF GÖREVLİLERİ, GÖREVLERİ, VASIFLARI VE ÜCRETLERİ				
GÖREVLİ	ADED	GÖREVİ	GÖREVLİNİN VASIFLARI	GÖREVLİNİN ÜCRETİ
Müteveli ⁵⁷				Her gün yirmi dirhem ⁵⁸ ve sekiz ekmek, iki kap yemek
İmam	1	Her gün beş vakit namaz kıldırarak, Her gün bir cüz Kur'an okuyacak, Her gün öğle ve ikinci namazları sonrasında tertib üzere birer aşrı şerif okuyacak.	Kıraat üzere Kur'an okuyabilecek, Namazın hükümlerini bilecek, Zahit, takva sahibi, güzel ahlaklı, Hatip/ hitabeti güzel, Dini eğitim verecek düzeyde bilgili, Hafız olacak,	İmameti, hitabeti, ve öğreticiliği sebebiyle sekiz dirhem, Cüz ve aşır okumasına karşılık iki dirhem, dört ekmek ve iki kap yemek,
Kari' (Kur'an Okuyucu)	8	Her bir kari' her gün Kur'an'dan bir cüz okuyacak.		Her bir okuyucuya günlük bir dirhem verilecek. Her biri için her gün iki dirhem, iki ekmek ve iki kap yemek verilecek.

⁵⁷ Müteveli: Vakıf işlerini vakfiye şartları ve şer'i hükümler çerçevesinde idare ve gözetimi için tayin olunanlarla ilgili kullanılan bir tabirdir. (Bkz.: Mehmet Zeki Pakalın, *a.g.e.*, c. II, s. 640).

⁵⁸ Dirhem: Arap para sisteminde gümüş sikke yerinde kullanılmış, daha sonra Osmanlılara geçmiş bir tabirdir. (Bkz.: Mehmet Zeki Pakalın, *a.g.e.*, c. I, s. 453). Dirhem hem bir ağırlık ölçüsü ve hem de para birimi olarak kullanılmıştır. Gerek ağırlık ölçüsü, gerekse para birimi olarak değeri dönem ve coğrafya ya göre değişiklik göstermektedir. Dirhem günümüzde Birleşik Arap Emirlikleri ve Fas'ın para birimidir. Libya dinarının 1/1000'i, Suudi Arabistan riyalinin 1/100'ü ve Kuveyt dinarının 1/10'u olarak varlığını sürdürmektedir (Bkz.: Halil Sahillioğlu, "Dirhem", *DİA*, c. IX, s. 368-371).

Müezzin	2	Her gün nöbetleşe ezan okuyacaklar (günaşırı görev yapacak), Cuma günü beraber müezzinlik yapacaklar.	Sesleri güzel olacak, Salih kişilerden seçilmiş olacak	Her biri için her gün iki dirhem, iki ekmek ve iki kap yemek,
Şeyh	1	Mutfak, kiler, fırın ve imarete gelen misafirlerle ve yiyeceklerle ilgilenecektir	Salih, dindar kişilerden olacak, Yemek çeşitlerini bilecek	Her gün dört dirhem, dört ekmek ve iki kap yemek
Aşçı	1			Her gün üç dirhem, iki ekmek ve bir kap yemek
Ekmekçi	1			Her gün iki dirhem, üç ekmek ve bir kap yemek
Hizmetli	1			Her gün bir dirhem, iki ekmek ve bir kap yemek,
Kilerci	1	Yakacak ve Temizlik İşlerini de yapacak		Her gün iki dirhem, iki ekmek ve bir kap yemek,
Katip	1	Vakfın tüm gelir giderlerini yazacak Her yıl mütevellî ve şeyhin huzurunda hesapları ortaya koyacak Her gün bir cüz Kur'an okuyacak.	Hesap işlerini bilecek Güvenilir olacak	Katıplık görevi karşılığı her gün iki dirhem, Cüz okuması karşılığı bir dirhem, iki ekmek ve bir kap yemek,

Câbî⁵⁹	2	Vakfın gelirlerini toplayacak		Her birine günlük iki dirhem, iki ekmek ve bir kap yemek
Bahçıvan/Çiftçi	6	Üzüm bağları ve otlakların bakımını yapacak.	Üzüm bağcılığı ve otlak işlerinden anlayacak	Her birine evli ise günde iki dirhem, bekar ise bir dirhem,

Vâkîf, mütevellî ve şeyhin bahsedilen vakfın gelirinden her sene rakabe⁶⁰ için beşbin dirhem sarf etmelerini ve bu beşbin dirhem sarf edildikten sonra seneden seneye gelir meblağında bir mülk alacak kadar artış olması halinde şeyh ile mütevellinin vakfa en faydalı ve uygun düşecek bir mülk satın almalarını ve bunu vakfa katmalarını şart koşturmuştur. Bu madde vâkîfın, vakfın devamını/sürekliliğini ve gelişimini sağlamak amacıyla almış olduğu önemli bir karar olarak görünmektedir.

Biz burada vakıf görevlileri ile ilgili durumu, daha pratik ve anlaşılır olması için bir tablo halinde sunmayı uygun bulduk.

Tabloda vakfın hizmetlerini görecek görevliler, kaç kişiden oluşacağı, hangi işleri yapacakları, bu görevlilerden bazılarının vasıfları ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Mesela imam olacak kişide aranacak vasıflara bakıldığında, bugün camilerimizde görev yapan birçok imam-hatipten daha vasıflı olma şartı arandığını söyleyebiliriz. Yine imam ile müezzin olma şartlarının da birbirinden çok farklı olduğunu, buna bağlı olarak ücretlerinin de neredeyse yarı yarıya fark ettiğini görmekteyiz. İmam, müezzin ve kâri dışında katip için her gün bir cüz Kur'an okuma şartının getirilmesi de dikkat çekmektedir. Ayrıca tabloda görevlilere yapacakları görevler karşılığında ne kadar ücret ödeneceği hususu da detaylı bir şekilde kayda geçirilmiştir.

⁵⁹ Câbî: Cizye ve haraç ile vakıf icarlarını toplayan kimselere verilen isimdir. (Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *a.g.e.*, c. I, s. 453).

⁶⁰ Bir anlamı; temlik ve temellükü kabil olan aynı ve zati şey için kullanılan bir tabirdir. Bir arzun rakabesine malik olan kimse o arzı izin almadan satar vakfeder üzerine bina, toprağını kazıp tuğla ve kiremit yapar, ondan dilediği surette istifade eder. İkinci bir anlamı da köle ve cariye demektir. (Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *a.g.e.*, c. III. S. 7). Burada rakabe'nin birinci manada kullanıldığını belirtelim.

Daha sonra vakfiyede misafir ve tüccarlara verilecek yemek miktarı ve çeşidinden bahsedilmektedir.

TABLO: 2				
MÜSAFİR VE TÜCCARLARA VERİLECEK YEMEK MİKTARI VE ÇEŞİDİ				
HARCAMA KALEMİ	KİMLERE VERİLECEK	NE ZAMAN	YEMEĞİN ÇEŞİDİ VE MİKTARI	GENEL AÇIKLAMA
Sabah/ Kahvaltı	Tüccar hariç misafirlere	Sabah	Mevcut olan bal, peynir, pekmez, Yöre imkanlarına göre muhallel ⁶¹	Yiyeceklerin pişirilmesinde az ya da çok yenilip yenilmediği hususuna dikkat edilecek
Akşam Yemeği	Tüccarlar da dahil misafirlerin hepsine	Akşam	Kış günlerinde bir gün buğday çorbası, Bir gün ise Türkçede bulgur denilen burğul, Diğer bir gün ise Türkçede tarhana denilen keşk pişirilecek Yazın bir gün buğday çorbası, bir gün mastûmî? ⁶² , Diğer gün ise piriç çorbası Ayrıca mevsimine göre sebzelerden pişirilecek	
Odun	Handa konaklayan Tüm Müsafirlere	Günlük		

⁶¹ Muhallel, tatlı şalgam turşusu, Salamura. "Lift Muhallel Muhallâ", Lezzetler.com, (<http://video.lezzetler.com/lift-muhallel-muhalla->, (03/09/2013).

⁶² Mastûmî'nin ne olduğu tespit edemedik. Ancak 15. yy yemekleri arasında yer alan mastâbe ismiyle Divan üyelerinin, iç oğlanlarının, sultanların sofrasından eksik olmayan bir tür cacık bulunmaktadır. (Marianna Yerasimos, *500 Yıllık Osmanlı Mutfağı*, Boyut Matbaacılık, İstanbul, 2010, s. 223).

Ekmek	Handa konaklayan Tüm Müsafirlere	Her gün	Dört buçuk men ⁶³ (batman) un verilecektir Ekmek fazla gelir ve diğer güne kalırsa dört men hesabı yapılır
Ramazan Geceleri	Handa konaklayan Tüm Müsafirlere	Her Gece	Bir gece biberli pirinç ve beraberinde etli çorba, diğer gece ise pirinç çorbası ile beraber herise ⁶⁴ , bir gece ise pirinç çorbası ile beraber keşkek
Cuma Geceleri	Handa konaklayan Tüm Müsafirlere	Cuma Geceleri	Ekşili çorba yanında biberli pirinç
Regaib, Berat Kadir geceleri	Handa konaklayan Tüm Müsafirlere	Gecelerinin her birinde	Helva pişirilecek
Ramazan/ Kurban bayramları	Handa konaklayan Tüm Müsafirlere	Ramazan/ Kurban bayramları	Üç men biberli pirinç, bir buçuk men zağferanlı pirinç ve ekşili çorba pişirilecek.
Aşura günü	Handa konaklayan Tüm Müsafirlere	Aşura günü	Geleneğe uygun olarak aşure pişirilir

⁶³ Men=Batman; daha çok Türkler ve Türklerle ilgisi bulunan kavimler tarafından kullanılan bir ağırlık ölçüsüdür. Bölgelere göre ve tarihlere göre batman değerleri değişmektedir. (Bkz.: Cengiz Kallek, "Batman", *DİA.*, c.V, İstanbul, 1992, s. 199-200).

⁶⁴ Herise: Arapça ezme anlamındaki hers'ten gelen herise, et ve tahılın macun haline gelinceye kadar pişirilip dövülmesi ile yapılan, kökü iran'a dayanan geleneksel bir Anadolu yemeğidir. Günümüzde daha çok keşkek olarak bilinen bu yemek Anadolu'da yüzyıllar boyunca buğdaydan (yarmadan) yapılmış, hala da öyle yapılıyor. (Marianna Yerasimos, *a.g.e.*, s. 118).

Genel Harcamalar		Günlük	Bir yük odun, bir men et, Bir buçuk men kandil için iç yağı, tuz için bir dirhem Eğer et bulunmazsa yemek sade yağ ile pişirilecektir.
	Müsafirlerd en önde gelen kimselere ve alimlere	Yıllık	Her sene elli menlik sade yağ kullanılacak

Vakfiyede belirlenen bu harcamalara açıklık getirmesi bakımından önemli notlar da düşünülmüştür. Şöyle ki; eğer söz konusu vakfın gelirleri bu taksimattan fazla gelirse, bu fazlalık önceki taksimat gibi uygulanacaktır. Bu taksimatta rakabeye öncelik verilecek, sonra da diğer gerekli yerlere sarf edilecektir. Eğer vakfın söz konusu bu gelirleri belirlenen taksimattan az gelirse dağıtım eksiklik oranında göre yapılacaktır.

Bu bölümde dikkatimizi çeken birkaç hususa yer verelim. Vakfiye talimatından anladığımızı göre günde iki öğün yemek verilmektedir. Anlaşılan bunlardan biri kahvaltı/sabah yemeği, diğeri ise akşam yemeği. Görevlileri ücretleri günlük olarak hesap edilmiştir. Görevlilerin hangi görevi karşılığında ne kadar ücret alacağı belirlenmiştir. Ayrıca her görevliye nakdi ve aynı ücret takdir edilmiştir. Ramazan, cuma, aşure günü, bayram ve mübarek gecelere özel menü tespiti yapılmıştır. Mübarek gecelerden bugün, Türk halkı olarak önemseydiğimiz mevlit ve miraç kandillerine yer verilmemiştir. Ayrıca misafirlerden önde gelenlere ve ilim adamlarına da özel harcama tespiti yapılmıştır.

Yemeğin yenilip yenilmediği durumu dikkate alınarak hazırlanması talimatı da, israfın önlenmesi ve misafirlerin memnuniyeti açısından dikkate değer bir durumdur.

Vakfiyenin bundan sonraki bölümünde vakıf işinin tamamlandığından, adı geçen vâkıfın söz konusu vakıfları, mülk ve tasarrufundan çıkarıp, azatlısı Hızır b. Abdi'l-Gani'ye tesliminden, açıklanan şartlara göre vakfın işlerini yönetmeye, usul ve rakabatını

korumaya ve elde edilecek faydalarını ve uygulamasını kontrole yetkili kılındığından bahsedilmektedir.

Her iki nüshada da vakfiyenin sonunda yer alan bir husus önem arz etmektedir. O da, adı geçen şahıs Hızır b. Abdi'l-Gani, vâkıf Sinan Paşa'dan yönetim yetkisini yasal bir engel olmaksızın alıyor. Ancak, vâkıf Sinan Paşa vakfından rücu etme hakkını kendisine tanıyor. Bu gerekçeyle ve İmam Azam'ın içtihadına bağlı olarak söz konusu vakıftan rücu etmiş, Hızır b. Abdu'l-Gani'de İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in içtihadlarına dayanarak bunu kabul etmediğini belirtmiştir.⁶⁵ Bunun üzerine konu mahkemelik olmuştur. Dava sonucunda Çankırı kadısı, yazılmış olan bu vakfın, imameynin⁶⁶ görüşüne göre sıhhatine, fakihlerin ve alimlerin icma ile geçerlilik kazandığına hükmetmiştir.

Vakfiyenin sonunda bu vakfın; yasal şartları haiz, kesin, süresiz, bir vakıf halini aldığı, vakfiyede belirtilen şartlara göre yürürlüğe girdiği, bundan sonra vakfiyedeki bu şartları bozacak hiçbir şart, geçersiz kılacak hiçbir irade, onları bozacak hiçbir söz olamayacağı hususu kayıt altına alınmıştır. İsimleri zikredilen hiçbir kimsenin vakfı değiştirmesinin helal olmadığı, kim vakfın şartlarını bozacak ve değiştirecek kural getirirse ve değiştirmeye yeltenirse haram ve çok büyük günah işlemiş olacağı hususlarına dikkat çekilmiştir.

Vakfiyenin 917/1511 yılının 9 safer/8 Mayıs ayında, şahitler huzurunda kayıt altına alındığı belirtiliyor. İsimleri yazılı şahitlerin dokuz kişiden oluştuğu görülmektedir.

⁶⁵ Burada problem mahkeme tarafından tescili yapılmayan bir vakfın iptal edilip edilmeyeceği, vâkıfın vakfından rücu edip edemeyeceğidir. İmam Azam'a göre mahkeme tarafından tescil edilmeyen bir vakıf, sahih olarak kurulmuş olsa bile, vakfeden veya onun mirasçıları tarafından feshedilebilir ve bu vakıftan rücu edebilirler. İmameyn'den Ebu Yusuf'a göre, sırf irade beyanı ile, müteveliye teslim ve tescil işlemlerine gerek kalmaksızın vakıf sahih ve lazım olur; İmam Muhammed'e göre ise, vakfedilen mal müteveliye teslim edilince, tescil edilmese de vakıf sahih ve lazım olur. Yani böyle vakıflar, vakfeden veya onun mirasçıları tarafından feshedilemez ve bu vakıflardan rücu edilemez. (Geniş bilgi için bkz: Ahmet Akgündüz, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*", s. 155 vd., 159 vd.)

⁶⁶ İmameyn; Sözlükte "iki imam" anlamına gelen imameyn, Hanefi fakihlerinden İmam-ı Azam'ın talebeleri İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed için kullanılır. (Bkz.: İbrahim Paçacı, *İmameyn*, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2006, s. 315.)

Vakfiyenin A nüshasının 130 nolu Amasya Şerhiye Sicil Defteride 130-134. sayfalar arasında kayıtlı olduğunu belirtmiştik. Amasya Şerhiye Sicil Defterinde vakfiyenin kaydını takip eden 135. sayfasında bu vakfa ait 1138/1726 tarihli bir kayıt bulunmaktadır. Bu kayıta Hacıhamza kasabasında bulunan Sinan Paşa vakfına ait olan mezralardan hasıl olan gelir ve harcamaların kaydedildiği görülmektedir. Bu kayıt bize Hacıhamza'daki Sinan Paşa Vakfı'nın yaklaşık 200 sene sonra ne durumda olduğunu göstermesi bakımından önemli bilgiler vermektedir.

Kayda göre vakfın mütevelliliğini Veli adında birinin yürüttüğü, Ali Ağa isimli birinin fermanla mübaşir⁶⁷ tayin olunduğunu, Seyyid Ahmet Efendi'nin vakıf katibi olduğu, Ebu Bekir isimli bir kişinin de vakfın câbisi olduğu anlaşılmaktadır.

Kayıta 1138/1726 yılı itibarı ile mezralardan elde edilen gelirlerin de kaydedildiğini görmekteyiz. Bu yerler ve gelirleri Meclis'i Şer' de (mahkeme huzurunda) şu şekilde belirtiliyor ve kayda geçiriliyor:

TABLO: 3 1138/1726 TARİHLİ AMASYA ŞERHİYE SİCİLİ KAYDINA GÖRE VAKFIN GELİRLERİ		
MEZRA/ GAYRİ MENKUL	SENELİK GELİR	
	Kuruş	Akçe
Sonusa Kasabasında Kali Kala Köyü geliri	60	
Çorum'a tâbi Karaca Hisar ile beraber Tûtî Köyü geliri	25	
Turhal Kazası Kiryan Köyü ve Kasabada olmayıp defterde yazılı olduğu şekliyle ve adı geçen kaza için zabt oluna gelen yerin geliri	40	
Amasyaya tabi Argoma Nahiyesinde Çakırlar Köyünde vakfiyede belirtildiği şekliyle onaltıbuçuk hisseden geliri	2,5	

⁶⁷ Mübaşir: Tanzimattan evvel devletçe gördürülmesi lazım gelen bir işin yapılmasına memur edilenler için kullanılan bir tabirdir. (Pakalın, *a.g.e.*, c., II, s. 592). Vakfiyede böyle bir görevli bulunmamaktadır.

Lâdik'te otlak ile beraber etrafındaki ağaçlar/orman geliri	2	
Vakfiyede yazılı saz bahçe, Çukur bahçe ve göl bahçeyi üzerlerine yazan mütevellinin, burada bulunan menzillerinin mukataa-i misillerinden gelir	4	
Vakfın toplam geliri	133	92

Bu kayda göre vakfın toplam gelirinin senelik 133 guruş 92 akçe olduğu görülmektedir. Ancak bu gelirin daha önce ya da daha sonraki yıllarla karşılaştırılması mümkün olmamıştır. Çünkü daha önceki ya da sonraki yıllarla ilgili bir gelir kaydı tespit edilememiştir.

Aynı kayıta vakfın harcamalarına da yer verilmiş olup, bunlar şu şekilde belirtilmiştir.

TABLO: 4 1138/1726 TARİHLİ AMASYA ŞERİYE SİCİLİ KAYDINA GÖRE VAKFIN GİDERLERİ		
SARF OLUNAN YER/KİŞİLER	YEVMIYE	SENELİK
	Akçe	Kuruş
Vakıf mütevellisi Veli'ye	20	60
Vakıf Katibi Seyyid Ahmet Efendi'ye	3	9
Câbi-i Vakf Müteveli Ebu Bekir'e	2	6
Masraf/Giderlerin toplamı		75

Bu kayıta vakfiyede adı geçen sadece üç görevliye yapılan ödemedir bahsedilmiştir. Bu üç görevli dışında vakıfta çalışan görevli olup olmadığı, varsa ne kadar ödeme yapıldığı belli değildir.

Bu kayıta ayrıca vakıf adına kayıtlı köy ve eşyanın da isimleri ve durumunun ne olduğu, kullanılabilir durumda olup olmadığı hususu kayıt altına alınmıştır.

TABLO: 5		
1138/1726 TARİHLİ AMASYA ŞERİYE SİCİLİ KAYDINDA VAKFİYEDE YAZILI OLAN KÖYLER VE EŞYANIN BEYANI/DURUMU		
BULUNDUĞU YER	GAYRİ MENKUL	ŞUANDAKİ DURUMU
Amasya'ya bağlı Argoma ile beraber Argoma'ya tabi Mîkros'ta	Bir ev içinde üç göz değirmen	Harab durumda
Dâşabât Kazası Yer Kızdı köyünde	Bir dinkhane	Harab durumda
Sonisa Kasabası Kali Kala köyünde	Bir göz değirmen Bir dink hane	Harab durumda
Amasya Geldiklân nâhiyesi Çikil köyünde	Bir göz değirmen	Harab durumda
Konya'ya tabi Behram Şâh köyü		Nizalıdır
Hacı Hamza'da	Üzüm bağları	Harabe durumdadır diye haber vermişlerdir
Turhal Kazasında bulunan Selâm oğlu Mustafa tasarrufunda	Turhal Kazası Sarıkaya Köyü	Vakıf için bir sene vermez.

Bu tabloda Sinan Paşa Vakfı'nın kuruluşundan yaklaşık 200 sene sonra vakfiyede kayıtlı olan köy ve eşyaların bir kısmının harabe durumda olduğu görülmektedir.

Söz konusu 1138/1726 tarihli kaydın devamında mütevellî izni ile önceden evleri bina olmuş arsaların, kişilerin evlerinin isimleri ve gelirinin kaydı bulunmaktadır.

TABLO: 6		
1138/1726 TARİHLİ AMASYA ŞERİYE SİCİLİ KAYDINA GÖRE		
MÜTEVELLİ İZİNİ İLE		
ÖNCEDEN EVLERİ BİNA OLMUŞ ARSALARIN, MUKATAA-İ		
MİSİLLERİ HER SENE VAKFA VERİLEN EV SAHİPLERİNİN İSİMLERİ		
VE GELİRİ		
KİME AİT OLDUĞU	GAYRİ MENKULÜN ÇEŞİDİ	GELİR
		SENELİK/ AKÇE
Hacı Efendi isimli Ebû Bekir Ağa	Evi	30
Feyzullah Ağa	Bahçesi	30
Emrullah Ağa	Evi	30
Ak Mehmed oğlu	Evi	15
Defterdâr oğlu	Evi	15
Hurdacı Hacı Mutafa	Evi	15
Kurd Ağa Kızı Ahmet oğlu	Evi	5
Turus ? Hacı	Evi	20
Halil Çelebi Oğlu	Evi	13
Zâna köyünde Hatip	Evi	5
Hacı Mehmed oğlu	Evi	15
Emîrza oğlu	Evi	10
Osman Ağa	Evi	30
İbrâhîm Ağa	Evi	30
Sefer oğlu Halîl	Evi	9
Kurd Ağa Hâtunu	Evi	30
Yeniceli Muzîn	Evi	20
Seyit Abdülazîz	Evi	10
Hâci Hasan	Evi	10
Ya'kûb Efendi zâde Abdülazîz Efendi	Evi	25
Hâci Ömer	Evi	25
İnci Mehmet Paşa hanımı	Evi	30
Topal Hâfız Efendi	Evi	30

Terzi ibrâhîm	Evi	5
Ömer Bey	Evi	20
Pabucu büyük oğlu	Dükkân ile evi	20
Öksüz Hâci Mehmed	Evi	10
Pabuççu Hasan	Evi	15
Keçi Müzün	Evi	15
Semer Ali oğlu	Evi	18
Köse Hâci Mehmed	Evi	12
TOPLAM GELİR		567 AKÇE

Tablo incelendiğinde gelir getiren akarlardan birinin bahçe, birinin dükkan ile ev, diğerlerinin ev olduğu görülmektedir. Gelirlerin toplamının ise 567 akçe olduğu görülmektedir. Ancak yukarıda Tablo 3’de verilen gelirlerin toplamında bu evlerden elde edilen gelirin 4 kuruş olduğu belirtilmiştir. 1 kuruş 120 akçe olarak hesaplandığında 4 kuruşun buradaki gelirlerin toplamının 480 akçe olması gerekmektedir. Bu duruma göre 87 akçelik bir gelir farkı ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

Sinan Paşa vakfiyesinin tahlilini iki ayrı nüshayı dikkate alarak yapmaya çalıştık. Vakfiyenin asıl nüshasına ulaşamadık. Tahlilde kullandığımız iki nüshanın asıl nüshadan mı yoksa kopya nüshalardan mı çoğaltıldığı hususu da tespit edilememiştir. Nüshalar arasında, okuma ve yazımdan kaynaklı bazı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Vakfiye metinlerindeki bazı bilgiler daha kolay istifade edilebilmesi için tarafımızdan tablo haline getirilmiştir.

Vakfın kurucusu Sinan Paşa, Şehzade Ahmet’in (II. Bâyezid’in oğlu) vezirliğini yürütmüş, Amasya’da ve vakfını kurduğu Hacıhamza Kasabası’nda önemli görevler yapmıştır. Hacıhamza kasabası bugün Çorum ili Kargı ilçesine bağlı bir beldedir.

Vakfiye Allah’a hamd ve sena ile başlamış, vakfiyenin yazdırılması ile ilgili mücade ve kim tarafından (kaleme alındığı) yazıldığı hususuna ve vakfın önemi ile ilgili ayet ve hadislere atıf yapılmıştır. Sonra vakfın kimler için kurulduğu ve müstemilatının neler olduğu ile ilgili teferruatlı kayıtlar yer almıştır. Vakfın gelirleri kayda geçirilmiştir. Vakfın gelirlerinin harcanacağı yerler ve vakfın hangi

görevlilerden oluştuğu hususu kayd altına alınmıştır. Vakfiyenin sonunda (her iki nüshada da) vâkıf, vakfın işlerini yürütmek üzere azatlısını görevlendirmiş ancak daha sonra bu kararından rucu ederek vakfın yönetimini kendi himayesine almak istemiş ise de taraflar Çankırı kadılığına müracaat ederek problemin çözümünü sağlamışlardır.

1138/1726 tarihli Amasya Şerhiye Sicilindeki ayrı bir kayda göre de vakfın bu tarihteki bazı görevlilerinin kimler olduğu, vakfın gelir ve giderleri, vakfiyede yazılı köy ve eşyanın durumu, vakfa ait evlerin gelirleri ve bu evlerin kimlere ait olduğu tespit edilmiştir. Bu kayıt bize göstermektedir ki vakfın kuruluşundan yaklaşık 200 sene sonra, vakıf akarlarının bir kısmı kullanılamaz/işlevsiz hale gelmiştir.

Sevinilecek husus, Sinan Paşa'nın Hacı Hamza'da kurduğu vakfın müstemilatını oluşturan eserlerin bir kısmı günümüze ulaşmış ve restorasyonu yapılmıştır. Bu ve benzeri ecdat yadigarı eserlere daha ciddi/samimi bir şekilde sahip çıkarak gelecek nesillerimize aktarılmasının birey ve toplum olarak önemli bir sorumluluğumuz olduğunu unutmamamız gerekir.

Kaynakça

- Akgündüz, Ahmet, *“İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi”*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul, 2013.
- , *“İslâm Hukukunun Osmanlı Devleti'nde Tatbiki: Şer'iyeh Mahkemeleri ve Şer'iyeh Sicilleri”*, *Türkler*, c. X, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, ss. 93-120.
- , *“Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri”*, *Türkler*, c. X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 825-850.
- Davutoğlu, Ahmet, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, VIII, İstanbul, 1983.
- Ekmeççi, E., *Geçmişten Günümüze Bütün Yönleriyle Hacıhamza Beldesi*, Çorum, 2002.
- Evliya Çelebi, *Seyahatname*, (Hazırlayanlar: Z. Kurşun- S. A. Kahraman- Y. Dağlı), Yapı Kredi Kültür Sanat Yay., İstanbul, 1999.
- Halebî, İbrahim, *Mülteka Tercemesi*, Şerh Eden: Mehmet Mevkûfâtî, Sadeleştiren, Ahmet Davutoğlu, İstanbul, 1983.
- Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, (Yay. Haz.: Mesut Aydın-Güler Aydın), Amasya Belediyesi Yay., Amasya, 2007.
- Hoca Saadettin, *Tacü't-Tevârih*, (Hazırlayan: İsmet Parmaksızoğlu), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1992.

- Kallek, Cengiz, "Batman", *DİA*, c. V, İstanbul, 1992, s. 199-200.
- Lezzetler.com, "Lift Muhallel Muhallâ", (<http://video.lezzetler.com/lift-muhallel-muhalla->, (03/09/2013).
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, (Yayına Hazazırlayan:Nuri Akbayar, Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Kahraman), Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1996.
- Mustafa Vâzih Efendi, *Amasya Fetvaları ve İlk Amasya Şehir Tarihi*, (Yay. Haz. Ali Rıza Ayar, Recep Orhan Özel), Amasya Belediyesi Yay., Mayıs 2011.
- Öztürk, Nazif, "Sosyal Siyaset Açısından Osmanlı Dönemi Vakıfları", *Osmanlı*, c. V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 34-43.
- , "Osmanlı Döneminde Vakıflar", *Türkler*, c. X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 797-824.
- Paçacı, İbrahim, "İmameyn", Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2006.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1993.
- Pisil, Salih, *Hacıhamza Kasabasının Tarihi Hakkında Bir Araştırma, Lisans Bitirme Tezi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul,1968.
- Sahillioğlu, Halil, "Dirhem", *DİA*, c. IX, ss. 368-371.
- Söylemez, Faruk, "Yavuz Sultan Selim'in Taht Mücadelesi", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (Sayı: 33 Yıl:2012/2) ss. 78-79.
- Taneri, Aydın, "Bayezid Paşa", *DİA*, Diyanet Vakfı Yay., c. V, İstanbul 1992, ss. 242-243.
- Ufuk, İ. Erdem, *Çorum Hacıhamza'da Sit Koruma Projesi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ocak, 2007.
- Ufuk, İ. Erdem – Eyüpgiller, K. Kutgün, "Hacıhamza'da Geleneksel Konut Mimarisi ve Korunması", *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der.*, No 2, 413-424, 2008, c. 23, s. 414-421.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Kitâbeler*, Milli Matbaa, İstanbul, 1345/1927.
- , *Osmanlı Tarihi*, TTK Yay., Ankara, 1983.
- Yediyıldız, Bahaeddin, "Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları Ya da Türk Hayrat Sistemi", *Osmanlı*, c. V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, ss. 17-33.

Hacıhamza Sinan Paşa Vakfiyesi (917/1511) | 73

Yerasimos, Marianna, *500 Yıllık Osmanlı Mutfağı*, Boyut Matbaacılık, İstanbul, 2010, s. 223.